

Bertha Zoltán

Szabadon és otthonosan

In memoriam Prágai Tamás (1968–2015)

Az igazi írástudó nem nyugszik: nem is képes, nem is akarhat szabadulni a sokműfajúság ígézetétől. A korlátalanság vonzza: a kifejezés számtalan formájában megelevenedő végtelen lehetőség. Prágai Tamás fiatalon is tanítómesterünké vált: hogy miképpen lehetséges polihisztori műveltséggel, igényességgel, tágassággal költőként, próza- és drámaíróként, esszéistaként, irodalomkritikusként, kultúrtörténész szaktudósként, műfordítóként (és még mi mindenféleképpen!) megszólalni. Érvényesen és hitelesen járni át műfajokból műfajokba, jól érteni a szót, a nyelvet, a gondolat minden alakzatát, árnyalatát, és sajátos és egyéni felismerések, hangulatok, érülettartalmak jelentésteremtő dimenzióiban mindig otthonosan lakozni meg játszani. Költőien lakozni és a nyelvjáték ezernyi regiszterén sziporkázni. A magyar és a világirodalom ihletrengetegéből táplálkozni, a forrásoktól a tengerekig, a gyökerektől a transzcendens horizontok boltozatáig nyitni az emberi szemhatárokat. („Valahányszor tenger közelében járok, elfog valami mélabús, megmagyarázhatatlan, romantikus érzés, szeretnék nekivágni hajóval a megmérhetetlennek. A világ végéig el tudnék menni egy egyárbocson” – mondta.) Ha Kosztolányinál Esti Kornél – Prágai Tamás próteuszi alakváltásokban gazdag szövegüniverzumában: Pesti Kornél. („Én mindig magamról írok, de nem szó szerint érthető módon. A prózát önreflektálás lehetőségének érzem. Gyakran olyan hatásokra vagy történésekre reflektálok, amelyek személy szerint érintenek, valós anyagból dolgozom. Pesti Kornél nyelvi lelemény, Kosztolányi novellájából született” – vallotta Bozók Ferencsel folytatott beszélgetésében.) Ha annyi sok már a bevezetés az irodalomba és irodalomelmélet(ek)be – nála ez szellemesen: „kivezetés a költészetből”, sőt az irodalomkritikából is, és a Zalán Tibor egykor megfogalmazta, nyolcvanas évek eleji „arctalan nemzedéki” életérzésekből is. Hová? Az autentikus olvasás- és értésmódok új és új rejtelmek, ágazatai felé. Az inkább már „(h)arctalanná” ernyedtt szellemi viszonyok között is megtartani a nyelvművészet energiáit, dinamizmusát, intenzitását. Mióta egyre erőteljesebben éljük, hogy az én az mindig valaki más, és Prágai Tamás Füst Milánt idézve érzékelteti, miszerint „semmi sincsen egészen úgy” – ugyanakkor, a posztmodern eklekticizmus korában, kiderül, hogy mégsem lehetünk meg a másik (a disszeminációt kiegészítő) nagy egzisztenciális alapélmény, az identitás nélkül, s hogy muszáj perelnünk az „erős” és feszültségben izzó költőiség létjogáért is. Amelyben szándék és szenvedély, létkifejező törekvés és egyetemes emberi jellegminőség is elemi nyugha-

tatlansággal és kiiktathatatlansággal munkál. Amely „a megjelenítés szünni nem akaró vágyából” születik. „Ahogy a keleti bölcs fogalmazott, harc nélkül nem lehet győzni” – hirdeti ő, miközben angyali tisztasággal, derűvel és légiességgel száguldozik a mítoszok és metafizikai sugallatok legelvontabb titkos szférái között is. A szerves mindenség övezeteiben: ahol egyéniség és közösség, lokalitás és univerzalitás, értelem és értelemfölöttiség termékenyen szövődik egymásba. „A lokalitás az önértelmezés keretének az adott történelmi-szociális térben a szubjektum által kijelölt saját pontja. Aki értékkel, az szükségképpen valami alapján értékkel” – szögezi le, s ezzel kötődés és szabadság egymást feltételező humanitásának revelációszerű korszerűséggel kidolgozott alapvetését végzi el. Sem a nyers valóságtól, sem az absztrakt teóriáktól nem idegenkedve. Mert erről van ma is szó: ha sokan (akár idősebb, de akár ifjabb korosztályokból) is belemerevednek, beleöregednek, illetve belekoravénülnek irányzatos, ízlés- és stílusdivatos csatározásokba, fullasztó kizárólagosságokba: Prágai Tamás fáradhatatlanul jelzi és tanúsítja a rugalmas sokirányúság és a tartalmas, egyensúlyos értéktelenség elfogulatlan igazát. Hagyomány és kísérletezés, írás és újraírás, tradíciók és felfrissülések organikus szétválaszthatatlanságát. Ahogy a kortárs líráról, prózáról, kritikáról, bölcséleti áramlatokról értekezik, ahogyan Balassitól Illyésig, Adytól Nagy Lászlóig, Petritől Papp Tiborig, Weörestől Tandoriig, Dylan Thomastól Frank O’Haráig mindenkit számon tart, és mindenkiről példaállító szakszerűséggel, eszméltető lélekteliséggel beszél: önmagában káprázatos. S amit észrevesz és rögzít, abban mind az elemző, mind az elemzés tárgya (a mások alkotása) úgy megélelnkül, hogy már csak összegezni lehet a tanulságot – az ő szavaival: „a vers komplex rendszer, jelölő és nem jelölő elemek bonyolult viszonylatainak kódja, melyet a szerző legsajátabb, sokszor önmaga számára is rejtélynek bizonyuló énje hozott létre”. A nyitottság a műre és a szerzőre egyaránt vonatkozik tehát – de a felelős gondolkodóra és méltó interpretátorra is, aki például Szőcs Gézánál az önreflexív parafrázisok titokzatos és varázslatos sokrétűségét vizsgálja megvilágító perspektívákból, máskor pedig Németh László lélektani prózaköltészetének kivételes finomságait.

Összefér ugyanis a személyes érintettség kinyilvánítása és a tárgyilagos, méltányos megítélés beszédhangja. A karakteres művészi jelenlét és az erős olvasatok alanyisága. Itt élt és működött közöttünk egy fiatalságában is bölcs író, akinek elegendő karizmája adatott mindnyájunkat figyelmeztetni indulataink, szűklátókörűségeink revíziójára. És lenyűgöző szelídséggel, szerénységgel. A Hamvas Béla szerinti „egyetemes tájékozódás, univerzális orientáció” jegyében. Aki szerkesztőként is, nyílt szívű irodalmi-közéleti szereplőként bejáratos volt az egymással látszólagosan ellentétben álló vagy távoli körökbe is. *PoLiSz, Napút, Kortárs, Parnasszus, Szépirodalmi Figyelő, Képrás...* – mind-mind magán viseli munkája nyomát. Megbecsültsége osztatlan volt és marad. Ezt aztán igazán kevesen mond-

hatták vagy mondhatják el magukról. Torzóban is teljes az életműve. Minden poétikai iskolában tisztelik, minden műfajban olvassák. Kelemen Lajos – akinek találó megállapítása szerint „az írás szigorú szabadság”; „adott rendje van, holott majdnem mindent megenged” – érzékenyen tapint rá Prágai Tamás írásművészetének sajátos vonásaira: a bizonytalanságok és bizonyosságok gomolygó lélekjátékainak jelentőségére, különlegességére. Mert Prágai Tamás valóban megmutatta, hogy miképpen lehet egyszerre maradéktalanul szabadon és bensőséges otthonossággal élni, alkotni. És szellemi életet szervezni a fiatalok közösségeitől az írószövetésen át a tokaji írotáborokig és a folyóiratok sokaságáig. Mindenhol szabadon és mindenütt otthon – ismételjük, mert nagy szó ám ez manapság, s mindnyájan erre is vágyunk: amit ő megvalósított. Emlékezete legyen áldott!

